

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Keski-Suomen liitto pitää hyvänä asiana, että Suomi sopeuttaa lainsäädäntönsä EU:n ja kansallisten tavoitteiden mukaiseksi. Laki on kirjoitettu hyvin tiiviiksi ja ytimekkääksi, mikä antaa liikkumavaraa lain toteuttamisessa. Esitellyt lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikajänteen tavoitteet tuovat hyvän selkärangan esitykselle.

Elokuussa julkaistu IPCC:n tuorein arviointiraportti kokoaa keskeiset viestit ilmastotutkijoilta. Sen tulokset osoittavat, että ilmastolain uudistaminen on erittäin ajankohtaista ja hiilinegatiivisuuden tavoittelu vuoden 2035 jälkeen on relevanttia.

Keski-Suomen liitto katsoo, että ilmastotyö on sekä lakisääteinen (uusi alueiden kehittämisen toimeenpanolaki), että tärkeä osa maakunnan kehittämistyötä. Ylipäänsä alueiden rooli ja mahdollisuudet ilmastotyön edistäjänä ovat viime vuosina kasvaneet ja maakuntaliitot ovat tulleet merkittäviksi toimijoiksi kansallisen ja kuntatason väliin. Maakunnat ovat myös järjestäytyneet yhteistyössä: vuoden 2020 alussa perustettiin säännöllisesti kokoontuva maakuntien ilmastoyhteistyöverkosto, johon on kutsuttu myös ELYn vastaavan verkoston edustaja.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

Hiilineutraaliustavoitteiden asettaminen antaa ilmastotyölle suunnan. Kansallinen tavoite tuo eri toimijoille ja sektoreille yhteisen haasteen, mikä tarjoaa myös pohjaa yhteistyöhön. Kuntatavoitteiden ohelle on asetettu maakunnallisia ilmastotavoitteita ja laadittu tiekarttoja niiden toteuttamiseksi. Keski-Suomessa on vuonna 2018 tehty sen hetkisiä päästövähennystavoitteita vastaava Keski-Suomen ilmasto-ohjelma 2030. Ohjelman päästövähennystavoitteita päivitetään ja Keski-Suomen ilmastotyötä linjataan vuonna 2021 valmisteltavassa maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa. Niissä tavoitteeksi on suunniteltu tämän lakiluonnoksen kanssa linjassa olevaa Hiilineutraali Keski-Suomi 2035 tavoitetta. Keski-Suomen ilmasto-ohjelmaa on jalkautettu kuntiin Keski-Suomen liiton hanketyönä. Liitolla on nähty tärkeä rooli kuntien aktivoijana, tiedonvälittäjänä,

yhteistyön lisääjänä ja koordinoijana. Lisäksi maakuntakaavatyössä käsitellään monia ilmastotyötä linjaavia teemoja kuten energiantuotanto, liikenne ja yhdyskuntarakenne.

Suomi on asettanut EUta tiukemman ilmastotavoitteen, mikä tarjoaa myös mahdollisuuden edelläkävijän ja ratkaisijan rooliin. Keski-Suomen liitto korostaa koulutuksen ja osaamisen merkitystä edelläkävijyyden luomisessa. Jyväskylän yliopiston JYU.Wisdom-verkosto on yksi merkittävä poikkitieteellinen avaus ra-kennettaessa hiilineutraalia ja kokonaiskestävää yhteiskuntaa.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämismääräys (5 §)

Uudessa alueiden kehittämisen toimeenpanolaissa (17 §) maakuntaliiton tehtäviin kuuluu vastata alueensa strategisesta kehittämisen kokonaisuudesta. Tämän kokonaisuuden osina mainitaan ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen. Keski-Suomen liitto katsoo, että ilmastolain tarkempi kytkentä ja yhdenmukaisuus muun lainsäädännön kuten uuden alueiden kehittämisen toimeenpanolain kanssa on keskeistä vaikuttavan kokonaisuuden luomiseksi. Uuden alueiden kehittämisen toimeenpanolain mukaisesti ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen ovat keskeisiä asioita maakuntaohjelmassa, -kaavassa, liikennejärjestelmätyössä ja Älykkään erikoistumisen strategiassa (RIS3). Yhdessä nämä muodostavat olemassa olevaan suunnittelujärjestelmään pohjautuvan maakunnallisen ilmastotyön kehikon, jolla kohdennetaan ja vauhditetaan ilmastotyötä sekä vastataan kunkin maakunnan paikallisiin haasteisiin juuri niissä parhaiten toimivilla ratkaisuilla.

Keski-Suomen liitto esittää, että maakuntaliitot nimetään laissa kuntien ohella ilmastotyön viranomaisina ja niiden roolia tarkastellaan suhteessa uuden alueiden kehittämisen toimeenpanolain kirjauksiin. Keski-Suomen liitto katsoo, että maakunnan liitolla on pelkkää yleistä edistämismääräystä operatiivisempi ja aktiivisempi rooli alueensa ilmastotyössä. Maakuntaliitoilla on aitiopaikka nähdä ilmastotyön koko kuva alueellaan ja ohjata sitä tunnistuen alueelliset vahvuudet ja mahdollisuudet sekä edistäen yhteistyötä.

Keski-Suomessa on monia pieniä ja keskiuuria kuntia, joilla ei ole riittävästi resursseja ilmastotyöhön. Keski-Suomen liitolle on muodostumassa yhdeksi rooliksi näiden kuntien tukeminen ja yhteisenä resurssina toimiminen aluetasolla. Maakuntaliitoilla on omat vakiintuneet laajat ja monialaiset toimijaverkostot, jotka voivat osaltaan sitouttaa laaja-alaisesti maakunnan toimijoita ilmastotyöhön. Lisäksi Keski-Suomen liitolla on vankka rooli aluetiedon tuottajana ja esimerkiksi laaja paikkatietokanta maankäytön osalta.

Ilmastovaikutusten kannalta on tärkeää, että suunnittelua tehdään ja resurssit suunnataan pitkällä tähtäyksellä kestävästi, vaikuttavuutta painottaen ja hallinnollisista rajoista riippumatta. Maankäytön suunnittelussa kuntakaavojen tarkastelutaso ja aikajänne ei yksin riitä ilmaston liittyvien laajojen, monitahoisten ja erilaisia intressiristiriitoja aiheuttavien kysymysten tarkastelemiseen ja ratkaisemiseen. Monet sekä ilmastomuutoksen hillinnän että sopeutumisen kannalta keskeiset teemat tulee ratkaista ylikunnallisesti, jotta mahdollisimman myönteinen

ilmastovaikutus voidaan saavuttaa. Ilmastotoimien suunnittelussa on voitava huomioida riittävän laajat alueet sekä päästöjen hillinnän että hiilinielujen kasvattamisen näkökulmasta. Tämä on luontevasti hallittavissa maakuntatasolla. Maakuntakaava ja maakunnallinen suunnittelu tarjoavat kunnille myös selkänöjää hankalissa päätöksissä ilmastonmuutoksen hillintään liittyen.

Keski-Suomen liitto muistuttaa, että tarkemmassa valmistelussa on erityistä huomiota kiinnitettävä lakiesityksen suorien ja epäsuorien vaikutusten arviointiin. Lainvalmistelussa on huomioitava myös lain kunnille ja maakunnille aiheuttamat kulut sekä osoitettava niihin tarvittavat resurssit.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

Maankäyttösektorin mukanaolo laissa on keskeistä niin päästöjen kuin nielujenkin näkökulmasta. Monessa tapauksessa on syytä huomioida päätösten vaikutukset myös toiseen suureen ympäristöongelmaan eli luonnon monimuotoisuuskatoon. Maankäyttösektorilla on keskeistä tukea ensisijaisesti kannustimia ja kohdentaa suojelutoimet niin, että niillä saadaan suurin mahdollinen hyöty sekä ilmasto-, että monimuotoisuusnäkökulmasta.

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma ja sen perustelut on kuvattu lakiehdotuksessa melko suppeasti. Olisi hyvä miettiä suunnitelman suhdetta maankäytön ohjaamiseen, mm. parhaillaan uudistettavaan maankäyttö- ja rakennuslakiin, metsälakiin ja luonnonsuojelulakiin. Maakuntakaava osoittaa maankäytön tarpeet usein myös sellaisilla alueilla, joissa kunnat eivät ole kaavoitusta tehneet, jolloin maakuntakaava on ainoa ohjaava kaava. Lisäksi maakuntakaavalla on keskeinen rooli tie/ratainfraan osoittamisessa, sähkön- ja energiansiirtoverkoissa sekä erityisesti maa- ja metsätalouden nielujen ja varastojen osoittamisessa. Maankäytön ohjaamisen kautta voidaan merkittävästi vaikuttaa sekä ilmastopäästöjen hillintään mm. yhdyskuntarakenteen, liikennejärjestelmän ja energiaratkaisuiden kautta että nykyisten hiilinielujen säilymiseen mm. metsäkadon ehkäisemisen kautta.

Keski-Suomen liitto korostaa, että ilmastolain ja maankäyttö- ja rakennuslain yhteistarkastelu ja kokonaisvaikutusten arviointi on tärkeää sen tunnistamiseksi, onko lakikokonaisuudella aidosti mahdollista vastata ilmastotavoitteisiin maakuntien ja kuntien suunnittelussa. Kestävän ja tiiviin yhdyskuntarakenteen sekä kestävän liikenne- ja energiajärjestelmän tavoittelu maankäytön ohjausjärjestelmällä vaikeutuu, jos seudullisen yhdyskuntarakenteen ja energiakokonaisuuden ohjaus maakuntakaavavälillä heikkenee maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa, kuten viimeisimmistä pykäläluonnoksista ilmenee. Ilmastolain ja maankäyttö- ja rakennuslain tulee tukea toisiaan ilmastonmuutoksen hillinnässä.

Metsillä on monia mahdollisuuksia ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen näkökulmasta, samoin kuin luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa. Metsistä saatavat, kokonaiskestävyyden periaatteiden mukaiset raaka-aineet ja palvelut tulee turvata. Metsäbiomassan hyödyntäminen fossiilisten korvaajina on keskeistä ilmastonmuutoksen hillinnän näkökulmasta. Samalla tulee kuitenkin turvata metsäluonnon monimuotoisuus ja mahdollistaa ne palvelut, joita tulevaisuudessa voidaan metsistä saada. Metsien virkistyskäytön näkökulma tulee myös huomioida. Vanhojen

metsien säilyttäminen on keskeistä niin hiilivarastojen kuin luonnon monimuotoisuudenkin näkökulmasta. Vapaaehtoisten kannustimien merkitys teemassa on huomattava.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Seurannan rooli korostuu ympäristön kantokyvyn rajojen näkökulmasta. SYKEN valtakunnallinen päästölaskenta tarjoaa yhteisen ja yhteismitallisen pohjan maakuntien ja kuntien ilmastotyön seurantaan. Keski-Suomen liitto katsoo, että seuranta voisi kattaa kaikki kolme tasoa.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

-

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Suomen ilmastopaneeli on osoittanut tarpeellisuutensa. Keski-Suomen liitto ehdottaa lain valmistelijoita harkitsemaan, tulisiko maakuntaliiton/aluesuunnittelun virkamiesedustus ottaa mukaan paneeliin, varsinkin nyt, kun maankäyttösektori tulee osaksi lakia.

Muutoksenhaku (22 §)

-

Esityksen vaikutukset

-

Muita huomioita

Työ ilmastomuutokseen sopeutumiseksi järjestyy luontevasti kansallisen sopeutumis suunnitelman kautta. Kuitenkin voidaan todeta, että maakunnan liitolla on yhdessä muiden alueellisten toimijoiden kanssa keskeinen rooli siinä, että valtakunnalliset tavoitteet kohdistetaan oikein suhteessa alueelliseen haavoittu-vuuteen, joka vaihtelee merkittävästi.

Monet maakunnat ja suuret kaupungit tekevät jo työtä ilmastomuutokseen sopeutumisen edistämiseksi. On kuitenkin paljon pieniä ja keskisuuria kuntia, joiden voimavarat ja resurssit eivät tähän riitä. Hillinnän tavoin myös ilmastomuutokseen sopeutumisessa maakuntataso tulisi nähdä koordinoijana ja yhteisenä kuntia tukevana resurssina. Maakuntien rooli tulee huomioida kansallisen sopeutumistyön jalkauttamisessa ja tavoitteenasettelussa. Kunnilla puolestaan on merkittävä rooli sopeutumistoimien käytännön toteutuksessa. Tästäkin näkökulmasta kuntien ja maakuntien ilmastotyöhön on osoitettava riittävät resurssit.

Maakuntien yhteistyöverkosto on vuoden 2021 alussa nostanut sopeutumisen mukaan keskusteluun ja asettanut työryhmän kirkastamaan maakuntaliittojen roolia sopeutumistyössä sekä työnjakoa ELYjen kanssa. Työryhmässä on mukana edustajat ELYstä, MMM:stä ja Ilmatieteen laitokselta. Työ valmistuu syksyllä 2021.

Ehdotuksena kaupunkiseutujen ilmastotyön sitouttamiseen voisi olla esim. sopimuksellinen yhteistyön malli.

Ilmastolain viimeistelyssä on tärkeää, että sen vaikutukset arvioidaan suhteessa muihin uusiin tai valmistelussa oleviin lakeihin kuten alueiden kehittämisen toimeenpanolaki, MRL ja luonnonsuojelulaki. Lakien tulee kuitenkin olla selkeät, eikä muodostaa päällekkäistä sääntelyä.

Lopuksi Keski-Suomen liitto halutaan huomauttaa, että lausuntoajankohdan sijoittuminen suurelta osin heinäkuulle ja kunnallisvaalikauden taitteeseen asettaa haasteita merkittävän lakiuudistuksen maakunnalliselle käsittelylle sen vaatimassa laajuudessa.

Bayr Suvi
Keski-Suomen liitto - Maakuntahallitus, kokous 27082021